

Het archief van Bert ter Schegget

-Inleiding van Greetje Witte-Rang t.g.v. het gereedkomen van het archief ter Schegget-

- Opening met de aankondiging door Cor Galis van het Marathon-interview met Bert ter Schegget door Hans Simonse in het VPRO-Radioprogramma 'Het gebouw', op 11 augustus 1989 (het interview staat op de website van de Ter Scheggetstichting)

Dames en heren,

Ik weet niet hoe het U vergaat, maar ik word ietwat weemoedig als ik deze aankondiging hoor. Niet alleen gaat het hier om een vriend en voorganger die niet meer onder ons is, het gaat ook over een tijd die voltooid verleden lijkt, net als de stem van Cor Galis. Ook al weet je het allemaal nog wel, toch is het steeds weer verrassend om te zien, hoeveel er indertijd, ook in een krant als *Trouw*, geschreven is over alle kwesties waarbij Bert betrokken was. Een rebelse tijd, waarin dingen gezegd werden en een taal gebezigd werd, die je nu niet meer hoort. Soms was het hard, maar het was nooit vrijblijvend beledigen omdat dat nu eenmaal moest kunnen, nee, er werd een strijd gestreden en dat vroeg regelmatig om een debat op het scherpst van de snede.

De afgelopen twee jaar heb ik het archief van Bert Ter Schegget geordend en beschreven. Ik wil in deze powerpointpresentatie daarvan wat laten zien en vooral U erover vertellen. Zoals U zult merken is de powerpoint niet echt mijn ding, ik ben meer van het gesproken en geschreven woord. Voor degenen van U die wel vaker met PP werken: je hebt daarbij allerlei keuzen. De overgangen van de plaatjes die ik koos dragen de toepasselijke naam 'openbaring', dat leek me wel bij Bert te passen; U zult wel zien wat dat inhoudt: ik dacht persoonlijk bij openbaring aan iets flitsenders, maar ja, die heidenen van Microsoft hebben daar natuurlijk geen verstand van. Maar wat ik maar wil zeggen: vergeeft U me de weinig creatieve powerpoint. Ik laat U de verschillende onderdelen van het archief zien en vertel wat die inhouden, en laat er wat plaatjes van zien.

Ik ben natuurlijk niet uit weemoed gaan werken aan het archief van Ter Schegget, maar omdat het belangrijk is dat de nalatenschap van Bert op een toegankelijke manier voor het nageslacht bewaard blijft. En archiveren is een prachtig werk.

Ik had vroeger nooit kunnen denken dat ik nog eens voor een links publiek zou staan om dat over een archief te vertellen. Normaal spreek ik over zaken als de afgoderij van het neoliberale denken, de kortzichtigheid van het vertrouwen in militair geweld, de financiële crisis en zo. En nu dus over een archief. Waarom?

Zoals sommigen van u weten, promoveerde ik in 2008 op een proefschrift over de econoom Harry de Lange, in onze kringen vaak verdoemd vanwege zijn vermeende gebrek aan radicaliteit. Ook Bert kon er wat van: hij schold op het rozige concept van de verantwoordelijke maatschappij dat Harry propageerde en verweet hem de machtsvraag niet te stellen. Het was leuk om dat zoveel jaar later nog eens te bekijken. Voor dat proefschrift moest ik veel verschillende archieven bezoeken, want Harry de Lange was vanaf de oprichting betrokken bij de PvdA, de Novib, de Raad van Kerken, de Wereldraad van Kerken en een hele trits kerkelijke initiatieven over maatschappelijke vragen. Een prachtige reis in de historie dus.

Nu weet ik niet of u ervaring hebt met archieven, maar ik kan u een bezoek van harte aanbevelen: het houdt u van de straat, kost niets, ook nauwelijks inspanning. U komt binnen, zoekt op wat u wilt zien, schrijft dat op een briefje dat u inlevert (of u voert dat in in de pc) en dan gaat u zitten wachten. Na een poosje komt er dan een gediensstige, soms met handschoenen aan, met een karretje langszij waarop uw schatten liggen. Bij sommige archieven vraagt men u een dag tevoren per mail te laten weten wat u wilt inzien, en dan ligt het zelfs al klaar als u komt. Zo kunt u werkelijk alles bestuderen, uw eigen voorouders, handschriften van grootheden, brieven met interessante details, beleidsdocumenten, preken, en eindeloos veel foto's. De medewerkers van de archieven zijn zo

mogelijk nog enthousiaster dan u over wat u vindt. Na een uurtje of twee haalt u voor 50 cent best drinkbare koffie uit een automaat waarbij u naar wens kunt spreken met geestverwanten, en dan gaat u weer verder, zo lang u zin heeft. Het is werkelijk een fantastisch voorbeeld van de welvaart waarin we leven. Maar misschien moet ik er niet te hard over roemen, want de vijand luister mee en voor je het weet slaan de bezuinigers, die weinig op hebben met historie, ook hier toe.

Omdat ik ontslag had genomen, had ik na mijn promotie tijd om het archief van Kerk en Vrede aan de pakken. Dat moest ik grotendeels zelf samenstellen uit grote stapels papier. Daarna deed ik het archief van de Raad van Kerken, dat uiteindelijk een lange inventaris en meer dan 300 archiefdozen opleverde.

Het ordenen en beschrijven van een archief is om verschillende redenen leuk werk. Het geeft dezelfde bevrediging die het opruimen van je bureau of je kamer je biedt: na afloop ziet het er mooi uit. Extra krijg je interessante inkijsjes, verrassende documenten, en de waardering van degenen voor wie je het doet. Heel bevredigend. Liefdewerk oudpapier is wel een toepasselijke uitdrukking in dit verband. Zo kwam ik bij het HDC en bij het archief van Bert ter Schegget, dat nu dus klaar is.

De familie Ter Schegget wilde graag dat het archief van Bert snel beschreven zou worden zodat het beschikbaar zou zijn voor geïnteresseerden. Mies en Elfriede ter Schegget namen het hele archief door, om stukken te verwijderen waarvan zij vonden dat die niet in het archief thuishoorden. De rest werd naar de VU gebracht, in een reeks verhuisdozen. En daarmee begon het grote schiften, ordenen en beschrijven, wat resulteerde in een archief van 47 dozen en een mooie inventaris.

Uit wat je aantreft, ontstaat vanzelf een logische ordening. Ik zal wat vertellen over de verschillende onderdelen van de inventaris.

Een inventaris van een archief begint altijd met een beschrijving van de mens of instelling die het archief verzamelde, belangrijke jaartallen en gebeurtenissen, gevolgd door wat informatie over het archief zelf: wat zit er wel en niet in, wie ordende het e.d.

Dan volgt de eigenlijke inventaris en die begint in dit geval met stukken van persoonlijke aard.

EINDEXAMEN

VAN *het Gereformeerd Gymnasium*
TE *Amsterdam* IN HET JAAR 1947.

LIJST VAN CIJFERS,
TOEGEKEND AAN *G. H. ter Schegget*

BETREFFENDS DER PRAKTIJFEN:

1 zeer slecht,	6 ruimschoots,
2 slecht,	7 ruim voldoende,
3 matig,	8 goed,
4 goedvoldend,	9 zeer goed,
5 bijna voldoende,	10 uitmuntend.

AFDELING	ONTWERDEEL	Puncten	Gradings
I. Griekse taal	a. mondeling: proza b. schriftelijk: proza c. schriftelijk: proza of poëzie	7 6 6	1/6
II. Latijnse taal	a. mondeling: proza b. schriftelijk: proza of poëzie	8 9 7	7
III. Nederlandse taal	a. mondeling: proza of poëzie b. schriftelijk: opstel	8 7	0
IV. Fransche, Hoofdafdeeling en Dialectische taal	a. vertaling van Fransche proza b. vertaling van Hoofdafdeeling proza c. vertaling van Engelsche proza	8 7 7	1/6
V. Geschiedenis	a. algemeene geschiedenis b. algemeene geschiedenis	7 7	7
VI. Wiskunde	a. rekenkunde b. meetkunde en stereometrie c. vlakke trigonometrie en meetkundige meetkunde	8 8	5/6
VII. Natuurkundesche Kende en natuurlijke historie	a. natuurkunde b. scheikunde c. natuurlijke historie		

UITSLAG:
G. H. ter Schegget

AKTE VAN AANSTELLING IN TIJDSBUREAU DIENST
VAN DEN LEERMEESTER TOT HET NEDERLANDSCH ONDERWIJS

Hiervoor van de Vereniging voor Christelijk Niveauronderwijs te Amsterdam
benoemd en aanvaard als **Wijf Raadster**
opende 1 April 1947, vervangende 31 Augustus 1940
tot **Leeraar in godsdienstonderwijs**
aan **de 2e Anat. Chr. Rijksvrijheidsschool voor Meisjes**
gevestigd te **Amsterdam**
afgevoerd te **Amsterdam** op **24 Juli 1947**
op een kandidatuur welke naar de geëindigde rijksproefing te Amsterdam, en naar een
assesseren, als in verband met de belangen van het onderwijs aan lijken nodig te
zijn, behoeft te worden bevestigd te worden, overeenkomstig de bepalingen van de wetgeving.

Amsterdam, 1 Juli 1947

De leeraar voornemen,
voorzitter

G. H. ter Schegget

De voorzitter van de Vereniging voor Christelijk Niveauronderwijs te Amsterdam,
voorzitter

G. H. ter Schegget

Er zitten nauwelijks persoonlijke familiestukken in het archief, maar vooral stukken over opleiding, studie en werk. Zoals rapporten van Bert en documenten die betrekking hebben op de vele baantjes die Bert had, zoals een aanstelling van 5 maanden als leraar godsdienstonderwijs aan de Tweede Amsterdamse Christelijke Nijverheidsschool voor meisjes, in 1949; hij was toen dus 22 jaar en was bezig met zijn tweede studiejaar. Hij had een hele reeks van dit soort baantjes, en al die aanstellingspapieren zitten in het archief.

Uit zijn studietijd stammen ook tientallen schriftjes met collegestof die ook in het archief zijn opgenomen, vaak met de naam van de docent erin.

Verrassend voor mij en anderen was het al redelijk uitgewerkte ontwerp voor een proefschrift, dat het uiteindelijk toch niet werd: *Het menszijn en het nietige. Een dogmatische explicatie van de leer der zonde bij K.Barth in haar betekenis voor de anthropologie tegen de achtergrond van Schleiermachers opvattingen op dit punt.* Het ontwerp bestaat uit 25 handgeschreven bladzijden en een uitgetypt hoofdstuk van 13 bladzijden. Bert schreef dit in zijn periode in Curaçao, maar maakte het nooit af, en begon later, zoals bekend, met een ander onderwerp.

Dan volgen stukken betreffende zijn predikantschap: in Vreeland, op Curaçao, in Berlijn en Varese. Hier een foto van de intrede in Emmastad, Curaçao. Een leuke bijzonderheid: naast dit bericht in de krant het bericht over de revolutie die op dat moment gaande was op Cuba.

No. 7409

Successen van weerszijden op Cuba gemeld

HAVANA, 17 nov. — Zowel de Cubaanse legerleiding als de opstandelingen meldden dit weekende successen. In een communiqué van het Cubaanse leger wordt gezegd, dat bij een overval van aanhangers van Fidel Castro op een konvooi vrachtauto's 50 opstandelingen werden gedood. De opstandelingen hadden de weg opgeblazen, doch dit kon spoedig worden hersteld. 150 Rebellen zouden zijn geeneveld bij in het afgelopen weekende uitgevoerde operaties. Hiermee is het aantal opstandelingen, dat volgens officiële gegevens sinds juli j.l. is gedood, gestegen tot 1300. Zaterdag zijn drie Cubaanse militairen gesneveld en vier gewond. Het Cubaanse hoofdkwartier heeft voorts meegedeeld, dat de vuurtoren van Punta Lucrezia in de provincie Oriente, door de rebellen is vernield.

Volgens de radio-omroep der opstandelingen zijn in het Noorden der provincie Oriente talrijke gevechten geleverd, waarbij zeshonderd leden der regeringstroepen zouden zijn gesneveld en vier gewond.

Ook zouden verscheidene regeringseenheden in hun geheel de zijde der rebellen hebben gekozen met medeneming van hun wapens.

Ds Ter Schegget in de Emmakerk bevestigd

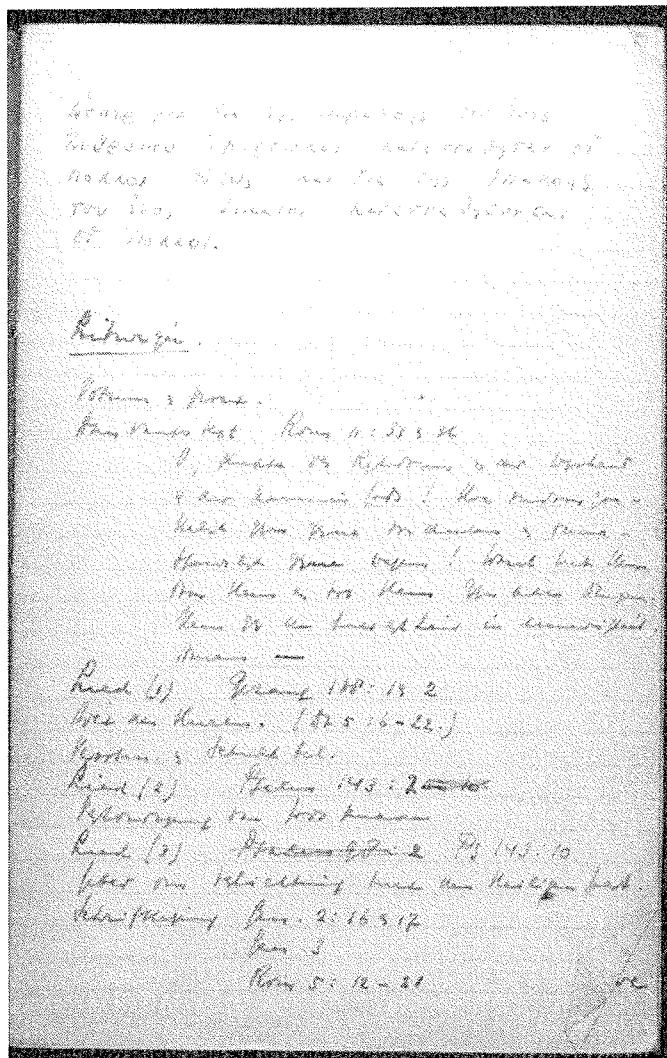

Ds en mevrouw Ter Schegget bij afloop van de dienst

De preken van Ter Schegget beslaan 10 van de 47 dozen. Archivaris Hans Seijlhouwer had zich eens tegenover mij laten ontvallen dat het HDC veel predikantenarchieven heeft waarin heel veel preken zitten. Je zou, zo vertelde hij me, van een bepaalde bijbeltekst precies na kunnen gaan hoe daar in de loop der jaren over gepreekt is. Mits die preken natuurlijk toegankelijk zijn. En dus dacht ik: ik ga die preken goed documenteren. Ik heb ze dus zoveel als mogelijk op chronologische volgorde gelegd en vervolgens beschreven: met bijbelteksten, plaats, titel en eventuele liturgie. Dat zag er in mijn opstelling als volgt uit:

1954				
3 jan	Psalm 130 Luc.2:22-39	Zunderdorp	Ps.130:3-4	nr.32; losse handgeschreven preek
17 jan	zie nr.31, 4 okt.1953	Zonnegloren	zie nr.31	zie nr.31, losse preek
7 mrt	Jes.52:13 – 53:12 Matth.11:2-5 Hand.8:26-40	Sloten	Hand.8:34-35	nr.35, losse handgeschreven preek
28 mrt	Rom.8:18-30 Matth.26:36-46	Amsterdam-O	Matth.26:36-46	nr.36, losse handgeschreven preek
4 apr	zie nr.36, 28 mrt.1954	Wormerveer	zie nr.36	zie nr.36, losse handgeschreven

In de definitieve inventaris is voor een andere opmaak gekozen, maar duidelijk is dat je op bijbeltekst kunt zoeken. Dat wil overigens niet zeggen, dat je dan altijd een volledige preek zult aantreffen. In 1954, wat u hier ziet, waarschijnlijk wel. Bert begon zijn loopbaan als prediker met preken in schriftjes: de eerste preek in schriftje 1 en zo verder; tot en met preek 13 is het een schriftje per preek;

dan worden het er twee, en later stonden er soms wel 20 preken in zo'n schriftje, wat wil zeggen dat de preken ook lang niet altijd meer helemaal uitgeschreven werden. In het overzicht is dat aangegeven. Soms een hele preek, soms uitgebreide punten voor een preek, soms enkele korte punten, soms alleen een exegeze.

Bert nummerde zijn eerste 361 preken. Tot nr. 207 staan die meestal in schriftjes, en soms staan ze op losse blaadjes. Dan volgt een periode met losse preken en in de periode Curaçao staan de preken in een groot cahier: de nr's 237 tot 361. Daarna hadden de preken geen nummer meer.

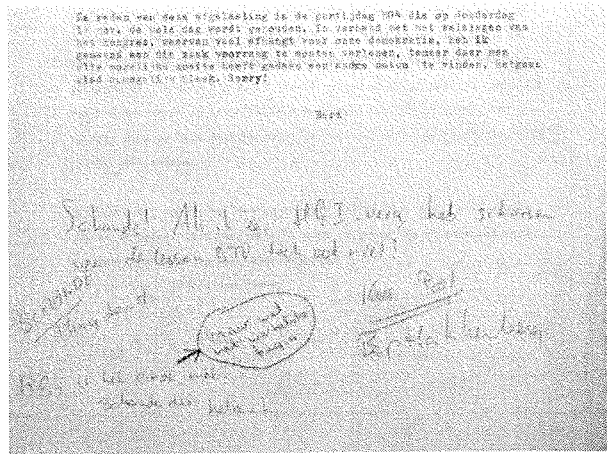
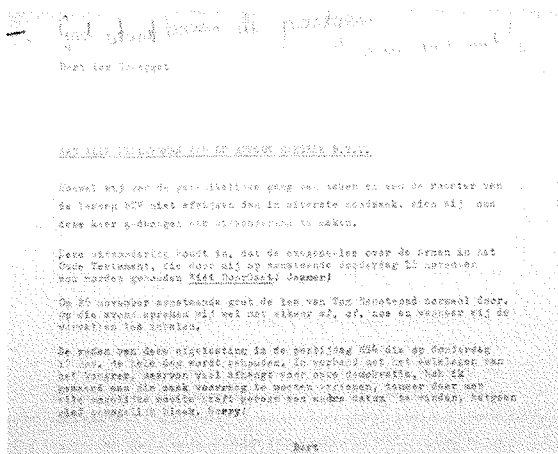
U ziet hier ook een voorbeeld van het handschrift van Bert. U begrijpt dat ik niet steeds in de verleiding was om alles te lezen: en dan is dit nog redelijk netjes. Bert preekte tot aan zijn dood; in de laatste jaren zijn heel veel preken helemaal uitgetypt. Overigens staan in het overzicht vrijwel zeker niet alle preken en zeker niet alle preekbeurten: alleen die preken die ik aantrof en kon dateren en alleen die preekbeurten waarover gegevens waren. Er zijn ook enkele omslagen met ongedateerde preken en aantekeningen voor preken, die ik wel zoveel mogelijk beschreven heb.

Dan volgt de periode aan De Horst

Het onderdeel De Horst is niet erg groot, en ook zeer onvolledig. Maar mocht u denken dat er in die tijd alleen maar Marx gedoceerd werd, dan zit u er toch naast. Ik trof een collegereeks aan van Bert die op stencil verscheen: een beschrijving van de zondeleer bij Karl Barth. Ik vraag me af of Rinse dat vandaag de dag nog kan slijten aan zijn studenten op de universiteit! Het was een heel studieuze tijd,

en studenten aan De Horst kregen, in ieder geval op het terrein van theologie en filosofie een heel degelijke bagage mee, waarmee ze veel universitair geschoolden de loef afstaken.

Maar het was natuurlijk ook een tijd van protesten, democratisering en politisering van het onderwijs, en het conflictmodel werd daarbij beschouwd als een goed instrument. Bert stond in de frontlinie. Hij hoorde tot de kern van één van de partijen die aan De Horst meededen aan de verkiezing in 1970 van een nieuwe Academieraad, de Raad van Gedeputeerden. Dat was Horstgroepering 4 (HG4) ook wel de 'lijst R.O.O.D. (afkorting voor Radikaal Ontwerp van Opstandige Demokraten), waarin gepleit werd voor radikale democratisering, 'training in en werken met vormen van methodisch verzet, zowel legaal als subversief' en mondiaal denken. Maar dat toegenomen zelfbewustzijn sloeg ook op hem terug. Vanwege een partijdag van HG4 zegde Bert een exegeseles over de Armen in het OT af, wat hem op hoon van een aantal studenten kwam te staan, die neergeschreven werd op het briefje dat Bert hierover verspreidde:

Als u meer wilt lezen over Ter Schegget aan De Horst, en over de roemruchte geschiedenis van De Horst, dan moet U de boeken lezen die Maarten van der Linden daarover schreef en kunt u ook naar Utrecht gaan, naar het Utrechts Archief. Op dit moment ben ik bezig met het ordenen en inventariseren van dat Horstarchief, een uitgebreid en ingewikkeld archief.

WOENSDAG 6 FEBRUARI 1972

DE TELEGRAAF

Regering overweegt dichtdraaien subsidiekraan

INVLOED MARXISME BEDREIGT 'DE HORST' MET DE ONDERGANG

door HENKE JANSZEN

DRIEBERGEN, woensdag

De sociale academie „De Horst“ in Driebergen loopt grote kans geen subsidie meer te krijgen van het departement van Onderwijs en Wetenschappen.

Minister C. van Veen zal zijn beslissing of verdere steun uit de overheidskas nog wel verantwoord is, mede baaren op het gesprek, dat hij op 17 februari a.s. met het bestuur van de sociale academie heeft.

De subsidie is indertijd verleend aan een christelijk vermaatschappingscentrum, tot de afsluiting van Onderwijs en Wetenschappen o.m. Nu er aan het instituut een ontwikkelingsrichting is er aandacht voor een andere bestemming.

Steun

Inbrenging van de vakbonden naar voor het voortbestaan van dit inmiddels in niet-linke protestante kringen bekende, sociaal vermaatschappingscentrum verstrekkende gevolgen hebben. Het kan te loeien, dat ook van de kant van de Nederlandse Hervormde Synode op geen verdere financiële steun hoeft te worden gerekend.

Een kerkelijk verslag op de laatste zittingen vergadering van de Synode gaat op de relatie met het broed moderamen heeft met „De Horst“.

Tal van Hervormde gemeenten spreken toen al met de zucht in de afdracht van de roemrijke „Gereformeerde Kerk“ te

steppen bij deze spreken worden ook de activiteiten van het vermaatschappingscentrum in Driebergen genoemd.

Opnieuw vormt deze kwestie een punt van ernstige overwegingen en besloten is dat het bestuur van „De Horst“ in het nabije toekomstige „Stichting“ van de „Stichting“ van de heer Piet Reekman.

Bedenkelijk

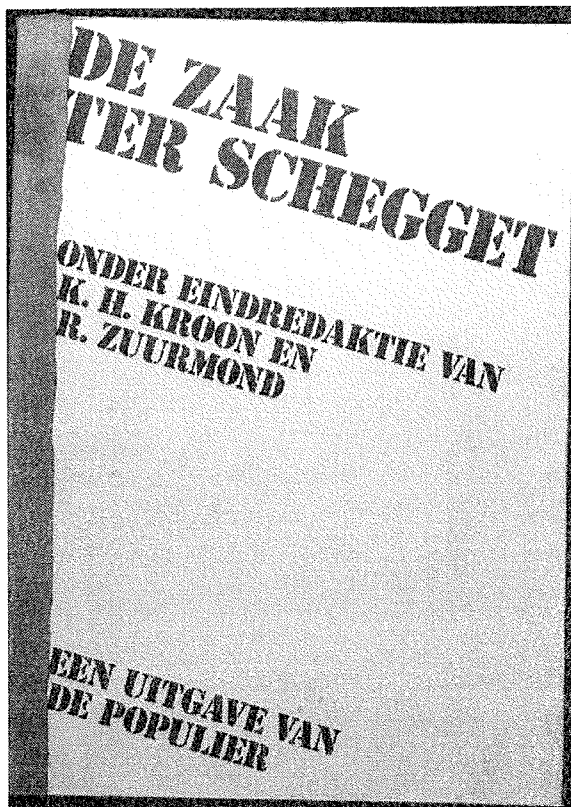
Deze heeft in zijn boek „Naar een strikter en minder van sociale actie“ nu een nieuwe discussie verontschuldigd bij de verontschuldigde hervormde kerken, sedert weder contact met „Stichting“ trouw opgedacht wordt praat.

Conflict

Oftechoos het punt over de relatie Nederlandse Hervormde Kerk en „De Horst“ niet op de agenda staat van de eind deze maand gehouden vergadering van de Synode, wordt toch door een groep verontschuldigde gepoogd deze ook tijdens deze bijeenkomst behandeld te krijgen.

Een reden hiervoor is dat een ernstig conflict is ontstaan tussen het bestuur en de directie van „De Horst“.

De directie heeft laten weten geen enkele verantwoordelijkheid te willen aanvaarden voor de antiwerpen, doelstellingen van de academie en het voorgestelde samenwerkingsplan.

En er was een aanklacht uit Wageningen, omdat Bert in een preek in de studentengemeente (waar in Wageningen echter ook 'gewone' kerkleden bij aanwezig waren) volkstaal gebruikt zou hebben: Jezus die geen plek had om zijn kop neer te leggen, de discipelen als langharig tuig en zaken die 'uit de klauw lopen'. Ook toen weer: vele stukken in de verschillende kranten en tijdschriften.

Dan volgt wederom een roemruchte periode: de Zaak ter Schegget. In het archief zitten alle vacatures en de sollicitatiebrieven die Bert tevergeefs schreef om benoemd te worden aan een theologische faculteit, wat leidde tot 'de Zaak Ter Schegget'. Het archief bevat enkele archiefdozen vol met kranten- en tijdschriftenartikelen daarover. Onvoorstelbaar in onze tijd.

Maar los daarvan waren er ook andere affaires. In het archief zijn er twee apart gedocumenteerd: de affaire 'Rijken en dieven', over een artikel in *Hervormd Nederland* in de Adventstijd 1973 waarin Bert zei dat het verschil tussen dieven en rijken gering is, 'de rijken hebben reeds geroofd wat de dieven nog halen willen'. Dat leidde tot een lange reeks ingezonden stukken van boze mensen en verdedigingen door medestanders.

Dan natuurlijk Ter Schegget als publicist. Ook dit deel van het archief is omvangrijk: zo'n 17 van de 47 dozen. Daarin zitten inleidingen, soms helemaal uitgeschreven, soms in de vorm van een verslag dat derden ervan maakten, soms in de vorm van aantekeningen. Verder een zeer grote hoeveelheid artikelen, vaak in verschillende versies, manuscripten en typoscripten van zijn boeken en aantekeningen en samenvattingen die hij maakte van boeken van anderen.

Daarop volgen interviews met Bert in kranten en tijdschriften, cassettebandjes met inleidingen en preken, een groot aantal recensies en aankondigingen van zijn boeken en tot slot twee dozen met artikelen en andere teksten die Bert bewaarde. Eigenlijk een wat vreemd onderdeel, omdat hij natuurlijk veel meer bewaard zal hebben in zijn leven, maar ze zaten nu eenmaal in dit archief en ik vond ze te leuk om weg te gooien.

In de inventaris volgt dan een lange reeks met bijlagen met lange lijsten met beschrijvingen van wat in het archief zit:

1. Correspondentielijst
2. Lijst met preken
3. Lijst van preken, aantekeningen en exegeses voor preken, zonder datum
4. Inleidingen
5. Inleidingen zonder datum of andere gegevens
6. Publicaties
7. Publicaties, zonder datum of andere gegevens
8. Interviews, chronologisch geordend
9. Cassettebandjes, chronologisch geordend

Dat wat betreft de inhoud van het archief Ter Schegget.

uw aandacht.

Ik wil eindigen met twee foto's en een videofragment die iets aangeven van de persoon die Bert was, die uiteenlopende dingen in zich verenigde en daarom door velen niet echt begrepen werd.

Tot slot een klein stukje uit 'De Nacht van het Kwaad' in 1983 georganiseerd door de VPRO in Paradiso.

Ik dank u voor

